

Голі чи покриті. Світова історія одягання та оголення

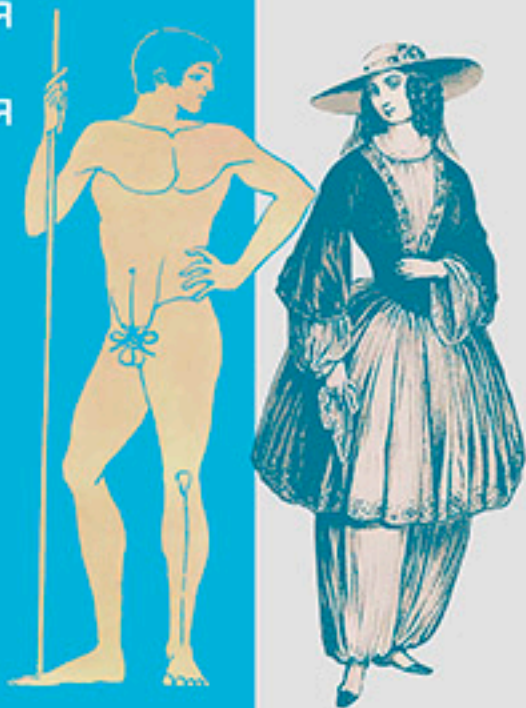
КУПИТИ

Спільне видання з видавництвом «Ніка-Центр» Хто зна, коли, де та за якої доби нашим предкам спало на думку покривати своє тіло. Вони приоздоблювали себе, щоб виглядати красивішими та могутнішими, аби маскувати недоліки, захищатися від холоду, спеки й поранень або ж срамоту власну приховувати. Ми ще й досі так робимо. Ця трохи провокативна книжка занурюватиме допитливого читача у невичерпну історію людства про його стурбованість власним тіломі певними його частинами у світлі публічного простору — від підв'язаного пеніса до накладних сідниць. Вона торкається примхливих меж нашого видимого тіла за різних епох, традицій, релігійних уподобань на розмаїтих прикладах оголеного і прихованого, стриманого і спокусливого, привабливого та скандального образу в очах сторонніх. Для широкого кола читачів.

Мінеке Схіппер

ГОЛІ ЧИ ПОКРИТІ

світова історія
одягання
та
оголення

МІНЕКЕ СХІППЕР

ГОЛІ ЧИ ПОКРИТІ

Світова історія одягання та оголення

Це видання здійснено за фінансової підтримки
Dutch Foundation for Literature

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

This publication has been made possible with financial support
from the Dutch Foundation for Literature

MINEKE SCHIPPER

BLOOT OF BEDEKT:

Van niets om het lijf naar strak in het pak

NAKED OR COVERED:

A History of Dressing
and Undressing Around the World

МІНЕКЕ СХІППЕР

ГОЛІ ЧИ ПОКРИТІ:

Світова історія одягання та оголення

Переклад з нідерландської та англійської:
Оксана Смерек

Львів
Видавництво Анетти Антоненко

Київ
Ніка-Центр

2019

УДК 39:687.1:130.2
С92

Переклад з нідерландської та англійської:
Оксана Смерек

Схіппер М.

С92 Голі чи покриті: Світова історія одягання та оголення / Мінеке Схіппер ; пер. О. Смерек. – Львів : Видавництво Анетти Антоненко ; Київ : Ніка-Центр, 2019. – 240 с., 16 с. кольор. вкл.

ISBN 978-617-7654-18-5 (Видавництво Анетти Антоненко)

ISBN 978-966-521-735-0 (Ніка-Центр)

Хто зна, коли, де та за якої доби нашим предкам спало на думку покривати своє тіло. Вони приоздоблювали себе, щоб виглядати красивішими та могутнішими, аби маскувати недоліки, захищатися від холоду, спеки й поранень або ж приховувати власну срамоту. Ми ще й досі так робимо. Ця трохи провокативна книжка занурюватиме допитливого читача у невичерпну історію людства про його стурбованість власним тілом і певними його частинами у світлі публічного простору — від підв'язаного пеніса до накладних сідниць. Вона торкається примхливих меж нашого видимого тіла за різних епох, традицій, релігійних уподобань на rozmaїтих прикладах оголеного і прихованого, стриманого і спокусливого, привабливого та скандального образу в очах сторонніх.

Для широкого кола читачів.

УДК 39:687.1:130.2

ISBN 978-617-7654-18-5 (Видавництво
Анетти Антоненко)
ISBN 978-966-521-735-0 (Ніка-Центр)

© Mineke Schipper 2015
© Переклад. О. Смерек, 2019
© Видавництво Анетти Антоненко, 2019
© Ніка-Центр, 2019

ЗМІСТ

Таємна історія тіла. Ціна не-знання (<i>Інна Корнелюк</i>)	9
Вступ: Голі чи покриті?	15
1. Нічого на тілі	23
На двох ногах	23
Ніяких таємничих частин тіла	25
Змагання пенісів	29
Спадок еволюції	31
Од нестримного лібідо до жіночої покірності	32
Страхітливі та манливі: людські геніталії	36
Тіні історії	40
2. Від простих мотузок до захопливих декорацій	44
Перші прикраси та захист	44
Лобкові воші та взуття	48
Чоловіча вразливість	49
Футляри для пеніса в усьому світі	52
Правила елементарного одягання	54
Знаменитий європейський варіант	57
«Велике чоловіче зречення»	59
Дивитися і бути об'єктом розглядання	61
3. Збудження	62
Оголене око	62
Небезпечні жіночі голови та волосся	63
Покров	64
Груди і декольте	69
Ризиковане рукостискання	73
Роздягаючи й уявляючи	77
Люди чи тварини?	80
4. Неможливий компроміс	83
Непорочність і хтивість	83
Привертати увагу чи ні	86

Цивілізовані чи дикуни.....	87
Ієрархія та повага	89
«Пожиттєвий багрянець сорому».....	93
Чоловіча оголеність	95
5. Купання та плавання	98
Ритуальне очищення	98
Нагота хрещення.....	99
Громадські лазні	103
Купання в Європі	105
Купання в купальнику чи без	109
Бікіні та буркіні.....	112
6. Релігія та історія зодягання.....	117
Нагота Адама і Єви.....	117
Нагота і безчестя в юдаїзмі	119
<i>Головні убори єврейських чоловіків .....</i>	<i>119</i>
<i>Табу оголеного пеніса.....</i>	<i>121</i>
<i>Жіночої плоті з долоню.....</i>	<i>123</i>
<i>«Врятуйте чоловіків самих од себе» .....</i>	<i>125</i>
<i>Виразно єврейське .....</i>	<i>127</i>
Голі супроти одягнених у християнстві	130
<i>Вплив юдейських і грецьких традицій .....</i>	<i>131</i>
<i>Зваблива сила аскетичного життя .....</i>	<i>133</i>
<i>У пошуках християнської ідентичності .....</i>	<i>138</i>
Покрита осорома в ісламі	141
<i>Мусульманська традиція та чоловіча одяга.....</i>	<i>143</i>
<i>Накидка тут уже була.....</i>	<i>145</i>
<i>Коран і традиція: яскраві відмінності.....</i>	<i>146</i>
<i>Накидки – «не мусульманська повинність».....</i>	<i>151</i>
Жіноче тіло як релігійна опінія.....	155
7. Протест супроти голизни і голизна як протест.....	156
Землетруси й вулканічні виверження	156
Без сорочки	158
Топлес	161
Дещо про годування грудьми	164
Оголений протест	166

---

8. Голі та одягнені за часів глобалізації	180
Одежа і влада	180
Одяг унісекс: «за» чи «проти»?	183
Політика штанів	187
Розведені ноги	195
Удосконалені тіла.....	197
Розумна чи красива	198
Кохатися без боязні завагітніти	202
9. Живучи разом на одній планеті	204
Сором усюдисущий.....	204
Свобода вибору	206
Corpus delicti	206
Викрадена сокира	209
Примітки	212
Подяки	226
Література	229
Іменний покажчик	237

ТАЄМНА ІСТОРІЯ ТІЛА. ЦІНА НЕ-ЗНАННЯ

Забутий час оголеного тіла й насолоди Едемського раю століттями віддільне зі старовинних фоліантів про Ліліт, Адама й Єву, спокусу й гріх, жагу пізнання, сором і кару. Забутий і втрачений рай. А якщо не забутий і не втрачений?

Богословські й антиклерикальні дискусії про роль Бога в людській історії не вщухають і досі, найсвітліші мислителі, зокрема Мартин Бубер і Карл Густав Юнг, пояснювали один одному сутність таємного, при тому і перший, і другий таки не відмовилися від своїх переконань. Юнг стверджував, що Бог не міг би існувати відмежовано від людини, бо він є психічним чинником, створеним колективною свідомістю. Бубер стверджував, що Юнг вийшов за межі компетенції й не розуміє сутності таємного, яка не доступна психології й психіатрії. Одвічна загадка сотворення буття – хто кого створив: Людина – Бога чи Бог – Людину?

«Бог мертвий», – Фрідріх Ніцше однозначно відповів на це запитання, як і прибічники теорії еволюції. Магічна свідомість первісної людини про таке й помислити не могла, її волею і життям, мов сонцем і дощем, керували боги, вищі сили. Межі її пізнання та обрії уяви регламентувала примітивна модель соціальної організації життя, тож навіть її тіло їй не належало. Тож вона ним і не розпоряджалася, ним володіла община. Так чи ні? Однак чи належить власне тіло людині сучасній, зрештою, ми ж можемо залишити Бога за дужками? Як і множинність світів й найелегантнішу реальність, в якій ми живемо, за версією сучасної фізики.

Як стверджують психологи, самоусвідомлення й індивідуалізація людини відбуваються через власне тіло. Саме через своє тіло людина ідентифікує себе, а інші – її. Незалежно від того, наскільки добре ми знаємо і розуміємо себе. І це природний процес, який починається в ранньому дитячому віці й триває впродовж усього нашого життя. Проте за цими начебто тотально природними процесами ховається величезна драма людської цивілізації, історії релігії й культури, еволюції й революції, бо людське тіло – це ідеологічний конструкт. Тож якщо ви спитаєте, про що книжка, яку ви тримаєте в руках, то вона передусім про ідеологію тіла.

Про ідеологію культури сучасної людини як істоти соціальної розлого писав у «Історії сексуальності» Мішель Фуко, а до нього не менш глибоко й тонко її досліджував Марк Блок у своїх «Королях-чудотворцях», Жак Ле Гофф із Ніколя Тріоном в «Історії тіла в Середньовіччі», Жорж Батай у «Проклятій частині» – крізь призму економіки й межі корисного, з огляду на сутність релігії та її впливи на людську історію. Фуко здійснив фундаментальне дослідження людської сексуальності з усією відвертістю й аргументованістю науковця, який називає речі своїми іменами. Власне, як Фуко, так і Марк Блок й інші видатні дослідники стверджують: історія людського тіла – те, навколо чого й існує найбільше табу, через які постраждала не так наука, як сама людина. До XII століття, часу веселих карнавалів плоті й духу середньовічної Європи і започаткування жорстких релігійних догм щодо статевого життя вірян, їхнього харчування й поведінки, своє тіло людина сприймала по-іншому, ніж у нашій невгамовній буденній цензурованій соціальній мережі й процвітаючій індустрії порнографії, тоді ще існувала безпосередня відвертість й природність оголення, інша логіка сексу, право на життя і смерть – усі ці начебто елементарні фізіологічні потреби справляли й не задумувалися про етику чи мораль. Ми можемо лише уявити, чим тхнуло Середньовіччя і якою страшною, як бубонна чума, була ціна за свободу тілесності, якщо вірити мислителям-богословам. Але от чи лише свободи тілесності, чи це не є справжня ціна не-знання?

Те, що ми робимо, суворо регламентовано соціально-культурними нормами: найбуденніші ритуали, спосіб їсти чи пити і що саме, зовнішній вигляд і манери, статус і свобода совісті. Бо що ховається за тим, як і чому ми робимо щось саме так, а не інакше, за найтаємнішими почуттями й відчуттями, які звично супроводжують нас, сучасних людей, у повсякденному житті? Табуйовані культурою й розвитком цивілізації традиції й шаблони мислення, відтак захисні механізми психіки, які, своєю чергою, забезпечують нас від тих речей, які ускладнювали життя людей у прадавні часи, тож спричинили появу немислимих тоді винаходів людства, зокрема одягу. Позаяк тіло стало об'єктом соціальної кодифікації, ритуалів і законів, то на ньому мали бути символи і знаки: від фігового листка до хреста, від стигматів до тату, від тоги до скроєної за найвідточенишими лекалами уніформи вишколеного війська. Мова не про історію моди, а про те, чому і що ховаємо під одягом?

Облишмо за кадром мораліте й моралізаторство, достатньо бодай раз побувати на нудистському пляжі, бодай раз побачити красу буркіні й паранджі, щоб по-іншому уявити, чим насправді є людське тіло. На противагу чоловічому, жіноче тіло, як делікатно засвідчує у цій книжці Мінеке Схіппер, століттями було заточене в темні часи забобонів і заборон, релігійних звичаїв і традицій, аби захистити жіночу честь, уберегти цноту й служити на благо роду, відповідно, й соціальна роль жінки – народжувати й ростити дітей. Про освіту й виборче право голосу не йшлося, як і про феміністичні заклики у дослідженнях Мінеке Схіппер. Пишучи ці рядки, і я також не прагну обстоювати однозначний постулат про те, що жертва жінок і їхня безправність були справою рук чоловіків, хоч би яку мету перші чи другі декларували. Свідомість первісних, чи середньовічних, чи сучасних людей не є темою дослідження цієї книжки, як і певні феміністичні заяви й рухи, бо Мінеке Схіппер передусім прагне оприявнити інші соціальні проблеми, які лежать у площині ідеології та культури, однак за політкоректними оковами глобалізації лишуються непроговореними. Мова про етику стосунків між людьми, яку априорі не має визначати стать чи релігія. А також мова про відповідальність у найширшому значенні цього поняття, бо якщо ми говоримо про інфантильність чи зрілість людини, то маємо замислитись і про рівень розвитку соціуму, який повсякчас впливає на нас. І якщо говорити двома словами про те, який механізм дає змогу працювати цій велетенській соціально-політичній машині, що епоха за епохою регламентує людей і спільноти, то це влада і контроль. І боротьба за те, щоб їх отримати, не має значення, йдеться про племена, сім'ї, родини, народи чи, зрештою, міфічних богів Давньої Греції. Ієрархія існує в кожному курнику: етологи теж описали, чому один півень дзьобає зернята перший, а слабший – після нього, а тоді вже та чи інша курка.

...Одне з перших відкриттів стосовно тіла, на яке авторку цих рядків наштовхнув своїми вправами для майбутніх акторів режисер Єжи Гротовський, – про те, як треба ходити. Тобто вже думка про те, як саме стопа людини торкається простору – що перше: п'ята чи пальці ноги? – змусила встати і піти, щоб виявити: красиво ходити я не вмю. Далі – більше: постава, рухи рук, вираз обличчя при тому справляли на мене гнітюче враження, наче я не контролюю власне тіло й навіть досі не усвідомлювала цього. Понад те, навіть тіла свого

не усвідомлювала. Коли ж я стала голяка перед дзеркалом і почала роздивлятися себе, то чітко усвідомила, що мені зовсім не відомі ні фізична культура античності та її ідеали красивого тіла, публічно оголювати яке, між іншим, атлети мали право, але воно теж було чітко регламентовано, отож, мені б публічно оголювати тіло точно не дозволили б. У пошуках утраченого часу я гортала посібник Єжи Гротовського про техніку опанування емоцій і передусім основи тілесних практик, аби заспокоїтись і таки навчитися для початку ходити граційно, невимушено сідати, як навчав драматург, рухатись, як кішка, так само природно й спокійно. Чого вчуся дотепер, і книжка «Голі чи покриті» теж стане в нагоді всім, хто прагне краще розуміти не лише історію культури, а й свою таємну історію тіла. Якщо для Ніцше мотивом досліджувати і пізнавати була естетика, то є підстави сподіватися, що мотиви досліджувати й пізнавати – світ навколо й через нього себе – те, з чого живиться мистецтво й філософія, – природне й незаперечне прагнення до мудрості й краси.

Інна Корнелюк,
книжкова оглядачка, редакторка

І про одяг чого ви клопочетесь?
Погляньте на польові лілеї, як зростають вони;
не працюють і не прядуть.

—*Від Матвія 6: 28*

Яну – моему коханому, нагому і вбраному

ВСТУП: ГОЛІ ЧИ ПОКРИТІ?

Тварини бігають, плазують, літають або плавають, покриті шкірою, шерстю, пір'ям, лускою – усім, що подарувала їм матінка-природа. Нашим предкам натомість спало на думку покривати тіло якимись тканинами. Вони приоздоблювали себе, щоб виглядати красивішими та могутнішими, аби маскувати недоліки, захищатися від холоду, спеки і поранень або ж приховувати власну срамоту. Ми ще й досі так робимо.

Оголене чи покрите – наше тіло збуджує емоції. Зовнішність тепер – приватна візитівка, що її миттєво відчитують як текст про стать, расу, професію, релігію, привабливість, проблему з харчуванням, алкоголізм, нікчемність, кокетливість, стриманість – ось лише декілька аспектів. Думка формується блискавично. Капітанський картуз може свідчити про впливовість, а непокриту голову жінки трактують подеколи як вияв безпутства. Розуміння скромності тим часом модифікується в різних несподіваних напрямках, причому модні віяння часто накладаються на численні строгі релігійні настанови. У Саудівській Аравії зустрінете жінок, закутаних у чорні абаї (*abaya*) – жіночі сукенки з делікатно вишитим лого марки Армани. Дорогий бренд одягу свідчить про матеріальний добробут. А от чорна одежа навіює думки про чистоту власниці.

По одязі читають чиюсь манірність або погодні особливості. Те, що на споді, – сприймається як наша ж ідентичність. Хто ми насправді та ким мусимо бути під впливом інших? Люди зустрічаються, вітаються одне з одним, байдуже споглядають, мовчазно погоджуються чи відверто оцінюють те, що бачать. Отримувати компліменти приємно, але як бути з демонстративною неприязню?

На шляху до Дар-ес-Салама із Занзібара я стояла у світлі призахідного сонця на задній палубі біля трьох жінок у чорних абаях, їх носить більшість жіноцтва Східно-Африканського узбережжя. Гуляв вітер, і одна з них повисла над перилами, страждаючи від морської хвороби. «Вам трохи легше?» – запитала я її згодом, і між нами зав'язалася розмова. Щоправда, тривала вона не надто довго: жінка

На поромі із Занзібара до Дар-ес-Салама

та дві її подруги взялися застережливо коментувати мій одяг: футболку, довгі штани й куртку. Вони виглядали цілком пристойно, але ж ні, таке носити не можна. Я повинна так само, як і мої супутниці, вбратися в чорну широку одягу й покрити голову, інакше горітиму вічним полум'ям по смерті. Жінки були певні цього.

Я намагалася заперечити їм, мовляв, Аллах хотів би передусім знати, чи залишалися ми за життя хорошими людьми, а не те, який одяг на себе напнули. Намарно! Вони далі вперто наполягали на тому, що рай обіцяний тільки тим жінкам, які тримають власну цноту прикритою: «Уважно подивіться на нас і закарбуйте на фото! Покажете їх потім своїм подругам, аби й вони колись не горіли в пеклі».

Я сфотографувала. Їхня чорна простора одягу приховувала від стороннього ока кожний клаптик тіла, проте жінки раптом усвідомили, що їхній вигляд не такий уже й досконалий: «Зачекайте, зробіть ще один кадр, будь ласка!» Швидким порухом рук вони відкинули з потилиці чорний шмат тканини і спустили його донизу повздовж обличчя. Таким робом абаї перетворилися на нікаби. Крізь вузьку щілину виднілися лише очі. «Подивіться, ось так жінка повинна прикриватися. Мусите продемонструвати своїм подругам удома наші світлини як зразок».

Ці жінки бажали лише благодаті іншій половині людства, та я чомусь не бачу, аби жіноцтво масово переходило на такий рятівний стрій.

Повернімося до Амстердама. «Одягай менше – вражай більше!» –

вигукує перехожим з рекламного щита жінка в скупенькій білизні. Непокрите тіло дедалі активніше піддається оцінкам громадськості. У мойй не бульварній газеті рекламують меблі: голісінька жінка лежить, розкинувшись, на розкішному шкіряному дивані. Цей різновид меблів потрібно донести до уваги чоловіка. Лець-лець прикрита пані граційно спирається на авто, яке треба прорекламувати. У гаслі «Заправ її – відчуй, як понесеться...» автівка сама стала хтивою жіночою плоттю. Передусім голе жіноче тіло в рекламі мусить так глибоко проінняти людей, щоб вони подивилися на річ або й купили те, що часом нічого спільного з голизною не має.

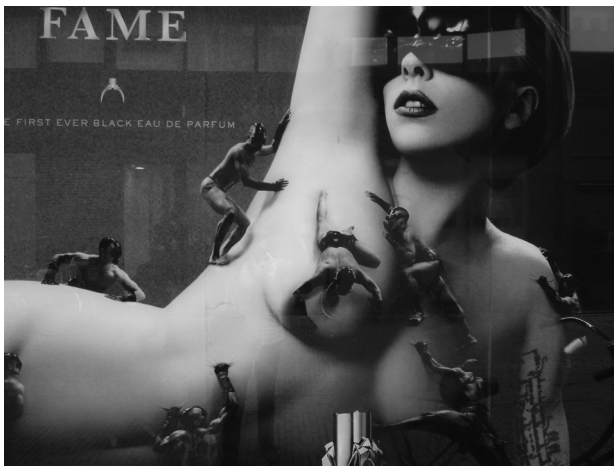
Чи не кожен продукт продається з натяком на секс: від мила до супу, а далі до Мадонни. Навіть новини і погода не обходяться без нього. Що пишніший бюст у ведучої, то приємніше сприймати прогноз погоди¹.

Гасло «Одягай менше – вражай більше!» змусить роздягнутися не багатьох західних чоловіків: шанують за професійність або спортивні досягнення – так, авжеж, але аж ніяк не за міру наготи на людях. Я ще не стрічала чоловіка з відвертим вирізом на грудях чи з розрізом на штанах вище колін.

На одному з фото у програмці Амстердамської концертної зали (*Het Concertgebouw*) скрипалька у блузі з розстібнутими гудзиками на грудях, аби привернути увагу. Тим часом жоден соліст-чоловік не постає перед публікою із зухвалим глибоким вирізом. Хіба не достатньо того, що жінка – просто висококваліфікована майстриня? Єдина річ, від якої останнім часом відмовилися західні чоловіки, – краватка, проте більш ніж два гудзики на сорочці в офісі вони зазвичай не розстібають. У сучасному західному суспільстві оголення впливає на образ маскуліності радше згубно.

Світ не став для нас зрозумілішим. Ми знаємо, які труднощі виникають під час спілкування зі сторонніми, утім, здебільшого не маємо найменшого уявлення, як нас сприймають на тлі іншої культури та релігії. Проте іноді така завіса несподівано піднімається. Приміром, один ісламський таксист, з яким я розмовляла дорогою в Амстердамі, цілком серйозно пояснював мені, чому небо на цілий місяць затягнулося хмарами:

Розпуста західних жінок набридла сонцю по вінця: тільки-но воно покажеться, як одразу ці діви заходу з оголеними руками й ногами

Оголена на рекламному плакаті: Леді Гаґа рекламує парфуми

і Богові огидними декольте висипають на вулицю. Сатана використовує цю надмірну голизна, щоб спокушати чоловіків. Сонце ховається – і має на це єдину причину.

Коли ж тижнем пізніше настала пекельна спека, вигляд вулиці помінявся: навколо зарясніло жінками у відкритих платтях. Сонце раптом змінило думку, а от таксист, мабуть, так і залишився при своїй.

Про ще один піднятий кінчик вуалі розповідала амстердамська сімейна лікарка. Йшлося про її пацієнта – літнього іранця. Тепер, будучи в Нідерландах, він відмовлявся покидати помешкання, навіть відвідувати лікаря у призначений час. Ось вам причина: західні жінки на вулиці такі нагі й безпутні, що він кожного разу дуже засмучується.

Культурні розбіжності не виникають на порожньому місці. Усе, до чого ви не звикли, може спантеличувати, та здебільшого виглядає на те, що люди чудово адаптуються до нових ситуацій. Не менш негативний досвід у нідерландця, який мешкає в Катарі й час від часу приїздить на батьківщину. По прибутті в аеропорт «Схіпхол» чоловік змушений щоразу знову звикати до незвичного обличчя вулиць. Так само як і одна нідерландська пані, що провадила дослідження в

Смені, повертаючись додому, переживала сором наготи в цьому непокритому Заході.

У західному світі, у межах закону, кожен індивід володіє достатньою свободою – і ця свобода здатна звести на манівці. Ті, хто з батьківської хати виніс істину про те, що лише прикрита жінка чиста, мусять виправдовувати цю мудрість і тут. Однак прадавній звичай прикритого Середнього Сходу – каменувати розпусників – засвідчив, що одяг ніколи не був гарантією цноти. Відтак іронічне тамільське запитання: чи достатньо лише накидки, щоб покрити жіночу чесноту? Питання, яке нагадує одну західну мудрість: не ряса творить ченця.

Наге тіло стало захоплює людей. Щодня в медіа виривають новини про протест супроти голизни й голизну як форму протесту. У деяких місцях фетви стосувалися непокритих частин тіла, і тих, хто їх порушував, піддавали знущанням або вбивали, тоді як в інших – оголене тіло охоче демонструвалося будь-кому, хто хоче його побачити.

Диктатура креативних рекламодавців змушує жінок «розпаковувати» свої тіла, а диктатура не менш креативних релігійних авторитетів змушує їх робити протилежне. В обох випадках більшість підкоряється правилам.

*

Як бачимо, люди в цілому світі сповідують протилежні погляди щодо понять «голий» і «оголений», а вони в моїй книжці – синоніми, причому погляди ще й досі видозмінюються.

Ідея написання цієї книжки з'явилася тоді, коли я працювала над попередньою – «Адам і Єва скрізь» (2012). У ній ішлося про перших людей у юдаїзмі, християнстві та ісламі. Щедрі зібрання оповідей про початок людства в усіх трьох релігіях підкреслюють, що двійко наших прародичів у наготі й без турботи бавились у раю. Надкушений заборонений плід раптово позбавив їх невинності. Цієї ж миті постала осорома, а потім – усвідомлення того, що віднині наготу потрібно прикривати (покривати). З того часу люди прикривають свої статеві органи, як сказано у відомій розповіді. Людська засторога супроти тілесної спокуси, особливо оголених інтимних місць, завжди перебувала під пильним оком юдеїв, християн та ісламістів. Кожна з цих релігій донині дуже впливова.

Виняткова увага до адамового костюма в історіях про Адама та Єву змусила мене задуматися, чому люди здебільшого беззастережно демонструють іншим певні ділянки тіла, як-от руки чи ніс? А от геніталії або сідниці тримають під сімома замками. Моя допитливість породила цікаве запитання: чому і як ми зодягаємо себе? Кожна людина приходить у світ голою, та й наші найперші предки прожили життя нагими. Чому людство поступово потрапляло в таку складну моральну павутину правил одягання?

Це, далекі, не означає, що непокриті люди не ганьбляться. Срамота виникає не лише в ситуаціях або справах, що стосуються сексу чи то оголених ділянок тіла. Велике непорозуміння вважати, що осорома не існувала, допоки людство не роздягнулося. Так само помилково твердити, що вона зникає, тільки-но ми старанно прикриваємо так зване срамне місце. Сором виникає одразу по тому, коли людина гребує загальноприйнятими нормами поведінки: її «забраковують» і висміюють.

Ілюзія полягає в тому, що прикрите тіло представників однієї статі запобігає збудженню іншої статі. Прикрите тіло провокує часом більше, ніж оголене. Здається, ще з давніх часів у процесі одягання людства чоловічий статевий орган посідав центральне місце. Це засвідчують численні види футлярів для пеніса, які використовували (та й дотепер використовують) чоловіки, що й нині ходять голяка.

Коли одногрупник бере вас на кпини, помітивши вашу неконтрольовану ерекцію, знайдіть способи уникнути такого конфузу наступного разу. Шляхи осоромлення та збудження непередбачувані, та одна річ певна – кожен за життя бодай раз із таким стикався. Збуджуватися не значить розмахувати руками. Рішення людства починати прикривати себе, чоловічі статеві органи, здається, виникло лише через боязнь непередбачуваної поведінки пеніса. Як ми про це дізналися? Пітер Уко – британський антрополог, який зібрав солідну інформацію з минулого і сучасного у захопливому компаративістському дослідженні про футляри для пеніса з усього світу, встановив істотну відмінність між чоловічими звичками одягатися: у багатьох невеличких суспільствах прикривали пеніс цілком або лише його головку. Латинське слово *glans* означає «жолудь», що завдяки своїй формі нагадує головку пеніса, покритого крайньою плоттю. На головку надягали спеціальний футляр, не затуляючи зазвичай мошонку.

Для будь-якого суспільства, в якому чоловічий орган не затуляли одягом, покриваючи всю нижню частину тіла, існувало кілька можливостей, а саме:

дозволити пенісу залишатися вільним у його природному стані, помістити член у своєрідний футляр або зафіксувати його в якійсь неприродній позиції. Там, де чоловічому достоїнству не дозволяли звисати у звичному розслабленому стані, людська винахідливість усе-таки була обмежена, водночас люди переймалися тією частиною тіла, яка, припускалося, мала універсальну сексуальну значимість. Інакше мовлячи, спільним знаменником усього є пеніс, головка, пов'язані з ідеєю мужності (усіх символів і емоцій, що йдуть у парі з цим концептом), і в той же час – зі сферою людської фантазії, яка для тих, хто переймається своїм статевим органом, на жаль, вичерпна².

Поступово в різні часи й у різних культурах одяг покривав усе більше тих частин тіла, які раніше демонстрували публічно без ноти збентеження. Однак, попри виразний тиск правил, що постійно прогресував, люди потребують уваги й захоплення від оточення. Демонструючи себе в той чи той спосіб, вони нерідко наражаються на ворожі реакції. Людське створіння вразливе до думки його чи її колег. Поміж протилежними полюсами виставляння себе будь-яким чином і цілковитого приховування від стороннього погляду людство стало шукає компроміс між показом і затаюванням тіла³.

Очевидно, що релігія часто відіграла роль того, хто ратував за одягання. Хоча існувало й існує немало обрядів, під час яких священики і прихожани роздягаються, точніше частково скидають убрання. Наприклад, християни-натуристи (щоправда, меншість із них) відбувають богослужіння цілком голими. Свій вибір вони мотивують тим, що Господь буцімто створив людину нагою. Проте більшість християн та інших вірян воліє зодягатися. Давні релігійні уявлення про оголене і прикрите тіло впливають на суспільні норми та правила. Навіть якщо люди не усвідомлюють цього, то однаково їхні твердження щодо міри в одязі на собі та на іншому стосуються радше традиції, ніж вибагливих модних віянь.

Ми самі встановлюємо правила, але водночас і бунтуємо проти суворого дотримання їх. Нині, приміром, бачимо епатажні феше-

небельні чи музичні акції чи то пак одиночок, групи, які постають оголеними перед одягненим натовпом. У такий спосіб вони виражають власні політичні симпатії або просто привертають до себе увагу. Людям, які кардинально відмінно ставляться до такої простенької речі, як покривання тіла, співмешкати з іншими на цій сором'язливій планеті дуже непросто.

Різноманітні теми цієї книжки – лише частина невичерпної історії людства про його стурбованість власним тілом і певними його частинами у світлі публічного простору. Наш процес одягання тіла часто породжений невпевненістю і страхом перед тими, «іншими», які, власне, формують суспільство. Подібні емоції мали б виникати ще за тих часів, коли наші предки ходили в чому мати народила. Навіть тоді вони ніяковіли, споглядаючи себе та сторонніх, однак оголених не було доти, допоки не існувало одягу. Поняття нагого і прикритого тіла набули сенсу лише тоді, коли людина заволоділа вбранням, яке могла одягати і знімати за бажанням.

Наскільки ретельно визначають передані правила нашу поведінку сьогодні? Ця книжка крокує розлогою ходою вздовж усього розвитку людства, торкається примхливих меж нашого видимого тіла в людному просторі на розмаїтих прикладах оголеного і прихованого, стриманого і спокусливого, привабливого та скандального образу в очах сторонніх.

Кінець безкоштовного уривку.
Щоби читати далі, придбайте,
будь ласка, повну версію
книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ